

การศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมที่ปรากฏในสุพรรณสามชาดก

An Analytical Study of Dhamma Principles as Depicted in Suvannaṣāma Jātaka

พระมหาสมชาย ชินทตโต

Phramaha Somchai Chinatatto

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
(Buddhist Studies) Graduate School of Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Email: somchai121128@gmail.com

Received : May 10, 2021

Revised : July 11, 2021

Accepted : August 21, 2021

บทคัดย่อ

งานวิจัยเชิงเอกสารเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมที่ปรากฏในสุพรรณสามชาดก” นี้ มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาสุพรรณสามชาดก (๒) เพื่อศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏในสุพรรณสามชาดก และ (๓) เพื่อประยุกต์หลักธรรมในสุพรรณสามชาดกมาใช้ในสังคมไทย ผลการวิจัยพบว่า ประวัติความเป็นมาพระพุทธรูปทรงยกสุพรรณสามชาดกขึ้นมาเล่าปรารภเหตุที่เกิดขึ้นในการเลี้ยวคูบิดามารดา โดยยกมาตูปสกสูตรเป็นสูตรเกี่ยวกับการบำรุงบิดามารดาให้ภิกษุฟัง จนทำให้พระภิกษุตัดสินใจไม่ลาสิกขา และพระพุทธรูปยังทรงสรรเสริญยกย่องสุพรรณสามชาดกเป็นตัวอย่าง ดังเช่นพระองค์ที่เคยเลี้ยวคูมารดาบิดามาแล้วเหมือนกันในอดีตชาติ ในส่วนหลักธรรมในสุพรรณสามชาดกที่ปรากฏได้แก่ หลักกฏแห่งกรรมที่ไม่มีใครหลีกเลี่ยงผลกรรมตามที่กระทำ หลักเมตตาธรรมช่วยทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน หลักกตัญญูตเวทิตาธรรมที่เป็นหลักธรรมช่วยเหลือเกื้อกูลกันในยามตกทุกข์ได้ยาก โดยเฉพาะการแสดงความกตัญญูตเวทิตาต่อผู้มีพระคุณในยามแก่ชรา และหลักทศพิธราชธรรมที่เป็นหลักธรรมในการปกครองบ้านเมืองให้อยู่เย็นเป็นสุข ในส่วนการประยุกต์หลักธรรมในสุพรรณสามชาดกมาใช้ในสังคมไทยนั้น ได้นำหลักธรรมต่าง ๆ มาส่งเสริมให้บุตรธิดาสำนึกเอาใจใส่ในการบำรุงดูแลบิดามารดา ปลุกฝังให้บุตรธิดารู้จักอ่อนน้อม ถ่อมตน ประพฤติตนเป็นผู้ว่านอนสอนง่าย ไม่หัวดื้อหรือขาดเหตุผล ในหลักทศ ๖ ได้นำมาเพื่อสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม ปลุกฝังให้บุตรธิดารู้จักการทำหน้าที่ของลูกที่ถือว่าควรปฏิบัติตนเช่นใดต่อบุพการีผู้เปรียบดังทิศเบื้องหน้า อีกทั้งหลักสารณียธรรม ที่นำมาใช้เป็นหลักการอยู่ร่วมกันก็เพื่อปลุกฝังให้บุตรธิดาระลึกถึงบุญคุณของบิดามารดาเคารพนับถือและให้การช่วยเหลือเกื้อกูลบิดามารดา รวมทั้งหลักขรवासธรรม ที่นำมาใช้เพื่อปลุกฝังให้บุตรธิดาเห็นคุณค่าความสำคัญของหลักการครองเรือนว่าคฤหัสถ์มีจริยธรรม และหลักการ

สงครามที่ได้นำมาใช้เพื่อให้รู้จักการแบ่งปันวัตถุสิ่งของและมีน้ำใจต่อกัน ในการคบหาเพื่อนดีและการใช้ชีวิตอย่างเหมาะสมแก่ฐานะพรหมวิหารดำรงตนเหมือนผู้ประเสริฐ

คำสำคัญ: การศึกษาวิเคราะห์; หลักธรรม; สุวรรณสามชาดก

Abstracts

This documentary research entitled “An Analytical Study of Dhamma Principles in Suvannasāmajātaka” has three objectives: (1) to study the history of Suvannasāmajātaka, (2) to study the Dhamma principles as appeared in Suvannasāmajātaka, and (3) to study the application of Dhamma principles in Suvannasāmajātaka into Thai society.

The result of the research was found that according to the Buddha history, the Buddha referred Suvannasāmajātaka to tell the cause of looking after the parents by telling the Mātuposaka Sutta which concerns the taking care of parents so that the monks did not leave the Buddhist monkhood. Furthermore, the Buddha also praised Suvannasāmajātaka as an example that he had taken care of his parents in the past existence. The Dhamma principles in Suvannasāmajātaka are the inevitable law of action (Kamma), the principle of compassion (Mettā) for the harmony of people in the society, the principle of gratitude for helping each other in time of troubles (especially giving gratitude to the elderly), and the principle of ten kinds of kings’ virtues for the peaceful governing of the country. The applications of Dhamma principles in Suvannasāmajātaka were purposely assigned to encourage the children to recognize what were done by their parents so that they will take care of their parents in return and thereby educating the children to be logically humble and obedient with various Dhamma principles. The principle of six directions was applied to create the social relationships, and to educate the children to take their duty so that they will behave towards their parents as the front direction. Moreover, the principle of co-habitation (Sārāṇīyadhamma) was applied to the principle of co-habitation in order to educate the children to recall their parents’ merits, to respect and support the parents. The principle of laymen Dhamma (Gharāvāsa-dhamma) was also applied to educate the children to recognize the importance of the principles of the ethical household

life. Lastly, the principle of helping (Saṅgahavatthu) was applied to the people in order to know how to share of materials and to have empathy on good friendship and suitable life in four principles of virtuous existence (four kinds of Brahmavihāra) like a sublime man.

Keywords: Analytical Study; dhamma principles; Suvannaṣāma jātika

บทนำ

สังคมไทยมีความผูกพันกับพระพุทธศาสนามาช้านาน และได้มีการสั่งสมปลูกฝังความดีด้วยศรัทธา ความเชื่อให้กับกุลบุตร กุลธิดาในเรื่องกุศลบุญอันจะนำมาซึ่งประโยชน์สุขของตนเองบุคคลในครอบครัว และคนในสังคม ให้มีความเชื่อมั่นกับการทำในสิ่งที่ดีงาม ซึ่งเราจะพบว่าหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิต ความเชื่อและการปฏิบัติของคนในสังคมไทยเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะ การทำความดีหรือการสั่งสมความดีทั้งในชาตินี้และชาติหน้าเรียกว่าเป็น การสร้างบารมี เป็นสิ่งที่สามารถ ก่อให้เกิดความสำเร็จหรือประโยชน์กับชีวิตได้ บารมีนั้น หมายถึง คุณธรรมที่ประพฤติปฏิบัติอย่างยิ่งยวด คือ ความดีที่บำเพ็ญอย่างพิเศษ เพื่อบรรลุซึ่งจุดหมาย อันสูงสุด เช่น ความเป็นพระพุทธเจ้าและความเป็น มหาสาวก เป็นต้น^๑ ส่วนในปัจจุบันคนส่วนใหญ่เข้าใจความหมายของคำว่า “บารมี” ในแง่ที่หมายถึง คุณธรรมที่นำไปสู่การเป็นพระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ให้ขึ้นไปตามความต้องการของตนได้^๒ เป้าหมาย สูงสุดทางพระพุทธศาสนานั้นเป็นการมุ่งถึงการบรรลุธรรม โดยการบำเพ็ญหรือการสั่งสมบารมีในทาง พระพุทธศาสนานั้นมีอยู่ ๑๐ ประการ คือ (๑) ทานบารมี (๒) ศีลบารมี (๓) เนกขัมมบารมี (๔) ปัญญา-บารมี (๕) วิริยบารมี (๖) ขันติบารมี (๗) สัจจะบารมี (๘) อธิษฐานบารมี (๙) เมตตาบารมี (๑๐) อุเบกขา-บารมี^๓ และในบารมีทั้ง ๑๐ นี้ ได้มีการแบ่งตามรูปแบบการบำเพ็ญเป็นระดับชั้นได้ ๓ ระดับ คือระดับ ธรรมดาปกติ ระดับอุปปารมีและระดับสูงสุดคือระดับปรมัตถบารมี รวมรูปแบบประเภทและระดับ การบำเพ็ญบารมีทั้งหมดนั้นก็รวมเป็น ๓๐ เรียกว่า บารมี ๓๐ ทศ

ชาดกต่าง ๆ ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกเป็นเรื่องราวที่พระพุทธเจ้าทรงระลึกได้อย่างแม่นยำด้วย บุปเพนิวาสานุสติญาณ แล้วทรงนำมาแสดงแก่ผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์ที่ทำให้ทรงแสดงชาดก หรือผู้ที่นำ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันที่กำลังถกเถียงกันมาราบहुลให้ทรงทราบแล้วเป็นเหตุให้ทรงแสดงชาดก

^๑ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๕), หน้า ๒๓๙.

^๒ พระมหาวนัส กตสาโร (ทิมนิม), “การศึกษาวิเคราะห์อริยฐานบารมีในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, *วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๒๒.

^๓ พระมหาวิลาส ญาณวโร, *โลกนาถที่ปณี*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จำลองศิลป์, ๒๕๐๘), หน้า ๗๕.

บรรดาชาดกทั้ง ๕๔๗ เรื่องนี้ ชาดก ๑๐ เรื่องสุดท้ายในมหานิบาตชาดก คือ เตมียชาดก มหาชนกชาดก สุวรรณสามชาดก เนมิราชชาดก มโหสถชาดก ภูริทัตตชาดก จันทกุมารชาดก มหานารทกัสสปชาดก วิรุทธชาดก และเวสสันดรชาดก เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการบำเพ็ญบารมี ๑๐ ทศที่โดดเด่นที่สุด

สุวรรณสามชาดก เป็นชาดกหนึ่งในจำนวน ๑๐ เรื่องในมหานิบาตชาดก กล่าวถึง การบำเพ็ญเมตตาบารมีของพระโพธิสัตว์ โดยเนื้อเรื่องเริ่มจากการตรัสปรารภภิกขุรูปหนึ่งที่บวชมาได้ ๑๒ พรรษา ต้องการลาสิกขาไปปรนนิบัติบิดามารดาของตนที่กำลังได้รับความลำบาก ต้องขอร้องชาวบ้านเลี้ยงชีพ แต่พอหลังจากได้ฟังธรรมเทศนาชื่อมาตุโบสกสูตรที่พระพุทธเจ้าทรงกำลังแสดงแก่พุทธบริษัทแล้ว ทำให้ท่านเปลี่ยนความคิดใหม่ว่าการบวชเป็นภิกษุก็สามารถเลี้ยงดูบิดามารดาได้ จึงตัดสินใจไม่ลาสิกขา ได้อาศัยอาหารที่ได้จากการบิณฑบาต^๔ เลี้ยงดูบิดามารดาจนตัวเองผ่ายผอม นอกจากนี้ท่านยังถูกเพื่อนสหธรรมิกติฉินนินทาว่าเป็นผู้ทำศรัทธาไทยให้ตกไป โดยเรื่องราว การปรนนิบัติบิดามารดาของท่านได้ทราบถึงพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ทรงตรัสสรรเสริญว่า เป็นเรื่องที่ดีงามบัณฑิตสรรเสริญ แม้พระองค์ก็เคยปรนนิบัติมาในอดีตชาติเหมือนกันแล้ว ทรงเล่าเรื่องราวในอดีตชาติของพระองค์ให้ฟัง

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏในสุวรรณสามชาดก ตลอดจนการประยุกต์หลักธรรมนั้นมาใช้ในสังคมไทย เนื่องจากเรื่องสุวรรณสามชาดกเป็นเรื่องที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตของคนไทยในสังคมได้เป็นอย่างดี นั่นคือการแสดงความกตัญญูต่อบุคคลในครอบครัว ได้แก่บิดามารดา ปู่ย่าตายายหรือผู้มีพระคุณ ซึ่งความกตัญญูตเวทีนี้ทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวว่าเป็นพื้นฐานของคนดี การศึกษาเรื่องสุวรรณสามชาดก นอกจากจะทราบเรื่องราวต่าง ๆ และหลักธรรมที่ปรากฏในสุวรรณสามชาดกแล้ว ยังสามารถทราบถึงคุณค่าของหลักธรรมที่จะนำมาปฏิบัติในสังคมไทย ได้เป็นอย่างดี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของสุวรรณสามชาดก
๒. เพื่อศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏในสุวรรณสามชาดก
๓. เพื่อประยุกต์หลักธรรมในสุวรรณสามชาดกมาใช้ในสังคมไทย

^๔ อาหารบิณฑบาต ในที่นี้หมายถึง อนุภิกขุบิณฑบาต (อาหารที่ภิกษุบิณฑบาตได้มายังไม่ได้ฉัน จะให้แก่ผู้อื่นที่ไม่ใช่ภิกษุด้วยกันไม่ได้ นอกจากมารดาบิดา), พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๒๑, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พลีธัมม์, ๒๕๕๖), หน้า ๔๘๙.

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร ซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลและการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

๑. รวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ โดยรวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา
๒. รวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ โดยรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ ตำรา วารสาร บทความทางวิชาการ และเอกสารงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
๓. ศึกษา วิเคราะห์ และเรียบเรียงข้อมูลเพื่อนำเสนอผลการวิจัย
 - ๑) รวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ โดยรวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา
 - ๒) รวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ โดยรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ ตำรา วารสาร บทความทางวิชาการ และเอกสารงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
 - ๓) ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล
 - ๔) เรียบเรียงข้อมูล และนำเสนอผลการวิจัย
 - ๕) สถานที่ที่ใช้ในการค้นคว้าหาข้อมูล ได้แก่ ส่วนหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หอสมุดแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศิลปากรหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ กรุงเทพมหานคร และสื่อทางอินเทอร์เน็ต

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมที่ปรากฏในสุพรรณสามชาดก พบว่า

๑. ความเป็นมาของสุพรรณสามชาดก

สุพรรณสามชาดก เป็นชาดกหนึ่งในจำนวน ๑๐ เรื่องในมหานิบาตชาดกนี้ กล่าวถึงการบำเพ็ญเมตตาบารมีของพระโพธิสัตว์ โดยเนื้อเรื่องเริ่มจากการตรัสปรารภภิกขุรูปหนึ่งที่บวชมาแล้ว ต้องการลาสิกขาไปปรณิบัติบิดามารดาของตนที่กำลังตกระกำลำบาก เมื่อได้ฟังธรรมเทศนาที่พระพุทธเจ้ากำลังแสดงแก่พุทธบริษัท ทำให้ท่านเปลี่ยนความคิดใหม่ว่าบวชเป็นพระก็สามารถเลี้ยงดูบิดามารดาได้จึงได้ตัดสินใจไม่ลาสิกขา อาศัยอาหารที่ได้จากการบิณฑบาตเป็นต้น เลี้ยงดูท่านทั้งสองจนตนเองผ่ายผอม แต่ท่านก็ได้รับคำตักเตือนจากเพื่อนสหธรรมิก ทำให้ท่านลำบากใจมาก จึงได้หยุดการปรณิบัติบิดามารดาไปพักหนึ่งเรื่องราวการปรณิบัติบิดามารดาทราบถึงพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ทรงกลับตรัสสรรเสริญว่าเป็นเรื่องที่ดั่งามบัณฑิตสรรเสริญ แม้พระพุทธองค์ก็เคยได้ปรณิบัติมาในอดีตชาติเหมือนกัน แล้วทรงเล่าเรื่องราวในอดีตชาติของพระพุทธองค์เกี่ยวกับ ๒ ตระกูลในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง ได้ทำกติกถากันว่าหากครอบครัวใครได้ลูกชายหรือหญิงโตขึ้นจะให้แต่งงานกัน ในกาลต่อมาทั้งสองตระกูลก็ได้ลูกชายและหญิงสมปรารถนา เมื่ออายุครบ ๑๖ ปี ก็ให้ทั้งสองคนนี้แต่งงานกันโดยการคลุมถุงชน จำใจต้องแต่ง

ทั้ง ๆ ที่ไม่ยุ่งเกี่ยวกับประเพณีเพราะทั้งสองเป็นสัตว์พรหมโลก ในที่สุด ทั้งสองคนนี้ก็ได้ออกบวชเป็นดาบส เจริญเมตตาจิตอยู่ในป่าหิมพานต์ ต่อมา มีบุตรด้วยกันหนึ่งคนชื่อว่าสุวรรณสามกุมารตามคำแนะนำของ ท้าวสักกะว่า “ท่านไม่จำเป็นต้องประพฤติดุกปฏิบัติอย่างชาวโลก แต่ท่านจำเป็นต้องมีบุตรไว้ช่วยเหลือ ปรณินิบัติ ขอให้เชื้อข้าพเจ้าเถิด ท่านเพียงแต่เอามือลูบท้องนางปาริชาติดาบสนี้ นางก็จะตั้งครรภ์ลูกในครรภ์ นางจะได้เป็นผู้ดูแลท่านทั้งสองต่อไป”^๕ ภายหลัง เมื่อทั้งสองคนนี้ดาบอด เพราะโดนงูเห่าพันพิษเข้าตา ในขณะที่หลบฝนบนจอมปลวกแห่งหนึ่ง สุวรรณสามกุมารก็ทำหน้าที่เป็นลูกที่ดีเลี้ยงดูท่านทั้งสองเรื่อยมา วันหนึ่ง ขณะที่สุวรรณสามกุมารไปตักน้ำได้ถูกพระเจ้าปิลยักษ์แห่งศรียิงเพื่อพิสูจน์ว่าเป็นเทวดาหรือนาค ได้รับทุกขเวทนาแสนสาหัสแต่ก็ไม่โกรธต่อพระองค์ และสิ่งสำคัญที่สุดคือสุวรรณสามกุมารไม่เคยคิดหวังใย ในชีวิตตนเองเลยทั้ง ๆ ที่ถูกยิงด้วยลูกศรอาบยาพิษ กลับเป็นห่วงชีวิตผู้ที่อยู่เบื้องหลัง คือบิดามารดา ทั้งสองผู้ดาบอด กลัวว่าท่านทั้งสองจะอดตายไม่มีใครดูแล สุดท้ายสุวรรณสามกุมารก็สามารถฟื้นคืนชีพ ได้ทั้ง ๆ ที่ถูกยิงด้วยลูกศรอาบยาพิษ แต่เพราะแรงสัจจกิริยาที่บิดามารดาและเทพธิดาได้ตั้งใจทำ สัตยาริฐานถึงคุณงามความดีที่ลูกสุวรรณสามกุมารได้ปฏิบัติต่อตนไม่เคยขาดตกบกพร่องนั้น

๒. หลักธรรมที่ปรากฏในสุวรรณสามชาดกมีดังต่อไปนี้

- ๑) เรื่องกฎแห่งกรรมในอดีตชาติของบิดามารดาของสุวรรณสามกุมารที่ทำให้ดาบอด
- ๒) สัจจะของสุวรรณสามกุมารว่า จะขอให้เลี้ยงดูบิดามารดาผู้ดาบอดทั้งสองคนแม้นตนเอง ต้องตายแล้ว โดยขอให้พระเจ้าปิลยักษ์ผู้ซึ่งฆ่าตนด้วยลูกศรอาบยาพิษ เลี้ยงดูมารดาบิดาของตนแทน
- ๓) สัจจะอธิฐานของ มารดา และบิดา สุวรรณสามกุมาร และ นางพสุณธรีเทพธิดา ที่อ้างอิง ความคุณงามความดีต่าง ๆ ได้แก่ ความประพฤติพรหมจรรย์มาก่อน...มีปกติกล่าวคำสัตย์มาก่อน... เป็นผู้เลี้ยงมารดาบิดา...เป็นผู้มอบน้อมต่อบุคคลผู้ใหญ่ในตระกูล และเป็นที่รักของทั้งสามท่านยิ่งกว่า สุวรรณสามกุมาร และยังอ้างอิงต้นไม้ทั้งหมดที่ภูเขาคันธมาทน์ล้วนแต่เป็นไม้หอม ด้วยสัจจวาจานี้ ขอพิษของสุวรรณสามกุมารจงหายไป

๔) ความเมตตาของสุวรรณสามต่อสัตว์ทั้งหลายในป่า รวมถึงพระเจ้าปิลยักษ์ยิงด้วยลูกศร อาบยาพิษ จนได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิตในที่สุด

๕) ความกตัญญูต่อบุคคลในครอบครัว ซึ่งมีอ้างอิงถึง ๒ เหตุการณ์ ได้แก่ (๑) กตัญญูต่อบุคคลของภิกษุรูปหนึ่ง ในสมัยพุทธกาล เวลาได้อาหารมาจากโรงสลาภก็ดี จากที่บิณฑบาตได้ก็ดีก็จะนำมา ให้บิดามารดารับประทานก่อน ส่วนตนฉันทีหลังเมื่อบิดามารดาอิ่มแล้ว หากบิดามารดาฉันหมดก็ออก บิณฑบาตในหมู่บ้านฉัน หากบิณฑบาตไม่ได้ก็ไม่ฉัน จนทราบไปถึงพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์จึงได้

^๕ ธรรมะไทย, ๓ สุวรรณสามชาดก (พระสุวรรณสาม), [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.dhammathai.org/chadok/legend03.php> [๒๐ เมษายน ๒๕๖๔].

ตรัสเรียกให้ท่านเข้าเฝ้าแล้วได้ถามว่าเป็นจริงหรือไม่ เมื่อทรงทราบว่าเป็นเรื่องจริง จึงตรัสถามต่อไปว่า นำอาหารเป็นต้นไปเลี้ยงคฤหัสถ์เหล่าไหน เมื่อภิกษุรูปนั้นกราบทูลว่าเป็นบิดามารดาของตน ก็ทรงตรัสสรรเสริญสาธุการในพฤติกรรมของท่านนั้น พร้อมทั้งยกย่องในความกตัญญูกตเวทีของท่าน ก่อนที่จะตรัสเรื่องสุพรรณสามชาดก^๖ (๒) ส่วนสุพรรณสามกุมาร ก็ทำหน้าที่เลี้ยงดูบิดามารดาผู้ตาบอดด้วยดีตลอดมา ไม่ว่าจะทำสถานที่ต่าง ๆ ให้บิดามารดา ทำหน้าที่หาผลไม้มาให้บริโภค ตักน้ำอุปโภคบริโภค และ การบริการโภคาอาหาร

๖) หลักธรรมที่สุพรรณสามกุมารได้ถวายโอวาทแก่พระราชหรือนักปกครองควรยึดถือปฏิบัติต่อพระชนกพระชนนีในพระโอรสและพระมเหสี มิตรและอมาตย์ ในพานะและพณิกร ในชาวบ้านและชาวนิคม ในชาวแคว้นแคว้นและชาวชนบท ในสมณะและพราหมณ์^๗

๓. การประยุกต์ใช้หลักธรรมในสุพรรณสามในสังคมไทย

๑) หลักเมตตาธรรมนี้ ทำให้โลกอยู่ด้วยกันอย่างมีปกติสุข และช่วยลดปัญหาการทารุณกรรมต่อสัตว์ทั้งหลาย ปัญหาการใช้ความรุนแรงต่อบุคคลภายในครอบครัว ปัญหามลพิษต่าง ๆ ในสภาพแวดล้อมต่าง ๆ รวมถึง ปัญหาโลกร้อน ซึ่งส่งผลกระทบในแง่ลบทำลายระบบนิเวศวิทยาต่าง ๆ ของโลก ซึ่งส่วนใหญ่เกิดจากพฤติกรรมของมนุษย์จะลดน้อยลง เมื่อ คนในสังคมไทย มีความรับผิดชอบในการกระทำของตนเอง แล้วไม่เบียดเบียนต่อ ตนเอง บุคคลรอบข้าง ในครอบครัว และในสังคม สิ่งมีชีวิตต่าง ๆ และสภาพแวดล้อมรอบ ๆ ตัวเรา

๒) หลักกฏแห่งกรรม เมื่อบุคคลทั่วไป ได้ศึกษาและเข้าใจพระพุทธศาสนา เท่าที่ควรแล้ว อาจเชื่อหลักกฏแห่งกรรม และมั่นใจว่า ทุก ๆ เหตุการณ์ ที่ได้เกิดขึ้น ในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต จะอยู่ภายใต้กฏแห่งกรรม และเข้าใจว่าเหตุบังเอิญ ไม่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างไม่มีเหตุปัจจัยใด

๓) หลักกตัญญูกตเวทีจะช่วยให้ปัญหาการใช้ความรุนแรงภายในครอบครัว ทั้งทางกาย วาจา และจิตใจต่อเด็ก สตรี และ คนชรา ลดน้อยลง เพราะคนในครอบครัว มีความรักความเข้าใจกันความอบอุ่นภายในครอบครัว และที่สำคัญ มีศีลธรรมแล้ว มีสติปัญญารู้จักแยกแยะถูกชั่วดี ไม่ออกไปคบคนพาลหรือคนที่ชักนำไปในทางอบายมุข

๔) หลักทศพิธราชธรรม เป็นหลักธรรมสำหรับผู้ปกครองทุกคนควรมีเพื่อความผาสุกของประเทศชาติบ้านเมือง ทศพิธราชธรรมที่ปรากฏในสุพรรณสามชาดกส่วนมากเน้นไปที่ตัวบุคคลและสรรพสัตว์มากกว่าหลักธรรม สำหรับรายละเอียดนั้นมีปรากฏอยู่ในมหาหังสชาดก มิได้มีในสุกษณชาดก

^๖ กรมศิลปากร, *โสมนันทชาดก สุวัณณสามชาดก จันทคารชาดก*, พิมพ์เป็นบรรณาการเนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพนางโสภิต บรรณลักษณ์ (ลั่นจี กิตติขจร) ณ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, ๒๕๑๑), หน้า ๒๘.

^๗ ชู.ชา.ม. (ไทย) ๒๘/๔๑๑-๔๒๐/๒๔๔-๒๔๕.

ดังที่กล่าวอ้านั้น นอกจากนี้ ทศพิธราชธรรมยังปรากฏเฉพาะชื่อเท่านั้น ไม่ปรากฏหัวข้อหลักธรรมแต่อย่างใด ทศพิธราชธรรมนับว่ามีความสำคัญต่อผู้นำประเทศตั้งแต่อดีตจนทุกวันนี้ พระมหากษัตริย์ไทยทุก ๆ พระองค์ได้ยึดถือปฏิบัติกันมาช้านานตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ แม้กษัตริย์ในสมัยปัจจุบันพระองค์ก็ทรงยึดมั่นอยู่ในหลักธรรมข้อนี้ ดังที่ได้ตั้งปณิธานไว้ว่าเราจะครองแผ่นดินโดยธรรมเพื่อประโยชน์สุขของชาวสยาม

สรุป

ผู้วิจัยขอสรุปการประยุกต์ใช้หลักธรรมในสุพรรณสามในสังคมไทย จากงานวิจัยเรื่องนี้ว่า

๑. หลักเมตตาธรรม ทำให้โลกอยู่ด้วยกันอย่างมีปกติสุข และช่วยลดปัญหาการทารุณกรรมต่อสัตว์ทั้งหลาย ปัญหาการใช้ความรุนแรงต่อบุคคลภายในครอบครัว ปัญหามลพิษต่าง ๆ ในสภาพแวดล้อมต่าง ๆ รวมถึงปัญหาโลกร้อน ซึ่งส่งผลกระทบในแง่ลบทำลายระบบนิเวศวิทยาต่าง ๆ ของโลก ซึ่งส่วนใหญ่เกิดจากพฤติกรรมของมนุษย์ จะลดน้อยลงเมื่อคนในสังคมไทยมีความรับผิดชอบในการกระทำของตนเองแล้วไม่เบียดเบียนตนเอง บุคคลรอบข้างในครอบครัวและในสังคม สิ่งมีชีวิตต่าง ๆ และ สภาพแวดล้อมรอบ ๆ ตัวเรา

๒. หลักกฏแห่งกรรม เมื่อบุคคลทั่วไปได้ศึกษาและเข้าใจพระพุทธานุศาสนาท่าที่ควรแล้ว อาจเชื่อหลักกฏแห่งกรรมและมั่นใจว่าทุก ๆ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีต ปัจจุบันและอนาคตจะอยู่ภายใต้กฏแห่งกรรม และเข้าใจว่า เหตุบังเอิญไม่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างไม่มีเหตุปัจจัยใด

๓. หลักกตัญญูตเวที จะช่วยให้ปัญหาการใช้ความรุนแรงภายในครอบครัวทั้งทางกาย วาจา และจิตใจต่อเด็ก สตรีและคนชราลดน้อยลง เพราะคนในครอบครัว มีความรักความเข้าใจกันความอบอุ่นภายในครอบครัว และที่สำคัญ มีศีลธรรมแล้ว มีสติปัญญารู้จักแยกแยะถูกชั่วดี ไม่ออกไปคบคนพาลหรือคนที่ชักนำไปในทางอบายมุข

๔. หลักทศพิธราชธรรม เป็นหลักธรรมสำหรับผู้ปกครองทุกคนควรมีเพื่อความผาสุกของประเทศชาติบ้านเมือง

ข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมที่ปรากฏในสุพรรณชาดก ผู้วิจัยเห็นว่าข้อที่เราจะสามารถนำแนวคิดเรื่องบารมีนี้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ทางปฏิบัติในสังคมไทยดังต่อไปนี้

๑. ควรมีการพัฒนาตัวอย่างสม่ำเสมอด้วยการฝึกปลูกฝังในการทำความดีทุกวันโดยเริ่มจากการจดลงในสมุดบันทึกความดีทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์

๒. ควรส่งเสริมให้บุคคล หรือหน่วยงานต่าง ๆ ในสังคมให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของการสร้างสมทำความดีแล้วตั้งพึงตั้งกัลยาณจิตมุ่งมั่นในความดีของตน

๓. ควรให้การสนับสนุนหรือยกย่องบุคคลหรือหน่วยงานต่าง ๆ ที่ให้ความสำคัญต่อหลักการของเมตตาให้ปรากฏต่อสังคม

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรศึกษาเปรียบเทียบเมตตาบารมีในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท กับเมตตาบารมีในคัมภีร์พระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน

๒. ควรศึกษาบารมีในคัมภีร์พระพุทธศาสนา เปรียบเทียบบารมี ในพระพุทธศาสนาปัจจุบันในเชิงวิเคราะห์

๓. ควรศึกษาเรื่องเมตตาในพระพุทธศาสนาเถรวาทที่เกี่ยวกับการบำเพ็ญเมตตาบารมีของพระโพธิสัตว์ ให้ครอบคลุมในทุก ๆ ด้านรวมทั้งบารมีอื่น ๆ

บรรณานุกรม

กรมศิลปากร. **โสนันทชาดก สุวัณณสามชาดก จันทคารชาดก**. พิมพ์เป็นบรรณาการเนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพนางโสภิต บรรณลักษณ์ (ลั่นจี กิตติขจร) ณ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, ๒๕๑๑.

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๕.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๒๑. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ผลิธรรม, ๒๕๕๖.

พระมหาวนัส กตสาโร (ทิมнім). “การศึกษาวิเคราะห์อริยฐานบารมีในพระพุทธศาสนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระมหาวิลาศ ญาณวโร. **โลกนาถที่ปณี**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จำลองศิลป์, ๒๕๐๘.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ธรรมะไทย. ๓ **สุพรรณสามชาดก (พระสุพรรณสาม)**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.dhammathai.org/chadok/legend03.php> [๒๐ เมษายน ๒๕๖๔].